

УДК 81'25=162.1=161.1:82-1/-9 Франко І.

ПРИЖИТТЄВІ ПЕРЕКЛАДИ Й АВТОПЕРЕКЛАДИ ТВОРІВ ІВАНА ФРАНКА (на матеріалі польської та російської мов)

Іван ТЕПЛИЙ

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра іноземних мов для гуманітарних факультетів
e-mail: I_Teplyi@rambler.ru*

У статті розглядаються переклади й автопереклади творів І.Франка на матеріалі польської та російської мов. Основну увагу зосереджено головним чином на поемі “Мойсей”: на архівному матеріалі докладно висвітлено хід перекладання поеми, співпрацю І.Франка з перекладачами, здійснено вибіркового, однак значною мірою репрезентативний перекладознавчий аналіз деяких строф на матеріалі польської мови. Розглянуто й інші важливі твори Каменяра, зокрема вірш “Каменярі”. Висвітлено історію інших перекладів Франкових творів анонсованими мовами, зокрема роль Лесі Українки у перекладі прозових творів І.Франка російською мовою.

Ключові слова: перекладознавство, переклад, автопереклад, польська мова, російська мова.

І.Франко належить до найгрунтовніше освічених та найкультурніших письменників усієї Слов'янщини. Він однаково вільно писав про літературу польську та українську, російську і чеську, сербську, французьку, італійську і англійську, а також твори класичних та східних авторів. Прекрасно орієнтувався у фольклорі багатьох народів. Публікував українською мовою майстерні переклади віршів і поем старогрецьких та латинських, Данте, Міцкевича і Пушкіна, Гете і Шиллера, Гейне і Шекспіра, Байрона, Гюго та низки інших повістярів, романістів і поетів. Робив надбанням нашої літератури навіть тексти албанської та староарабської літератур, ретельно ознайомлював світ з життям і культурою свого народу, усвідомлюючи цінність співпраці письменників різних національностей¹.

Г.Бігеляйзен, сучасник і приятель І.Франка, його гімназійний товариш, згадував: “Одного разу під час бесіди на літературні теми Франко запропонував мені видати в “Bibliotese Mrówki” польські переклади декотрих його новел. Я радив йому, щоби він сам переклав свої твори. Володів (він) польською мовою досконало, як усною, так і письмовою; за формою і за стилем робіт, що їх він написав польською мовою, ніяк не можна було дізнатися, що він українець. Франко упорався зі своїм завданням якнайкращим чином. Переклад був сумлінний і художній” (львівська газета “Літературні вісти”. 1927. №1015)².

¹ *Jakóbiec M.* Iwan Franko (1856–1916) // Franko I. *Utwory wybrane*. T.2. Tłumaczyli Zofia i Stanisław Głowakowie. *Posłowiem opatrzył Prof. Marian Jakóbiec*. Warszawa, 1955. S. 569–601.

² *Бигеляйзен Г.* Мои воспоминания об Иване Франко // Иван Франко в воспоминаниях современников. Москва, 1966. С.144.

Ф.Погребенник, чи не перший дослідник, який торкнувся цієї проблеми, констатував, що твори І.Франка ще понад сто років тому почали перекладати іншими мовами – слов'янськими і неслов'янськими³. За влучним висловом ученого, почався процес входження поезії, прози, драматургії письменника в інші літератури, творче спілкування багатьох письменників – більш чи менш відомих – з Франковим словом⁴.

Важливо простежити, як сам І.Франко ставився до перекладів його творів іншими мовами. Про це можна дізнатися з його листування. Зокрема, у листі до Е.Ожешко (Львів, 19 березня 1888 р.) митець писав: “Користаючи з Вашого колишнього дозволу, пишу до Вас по-руськи [...]. Панні Семашко з найбільшою охотою даю (а властиво поновляю даний Вам) дозвіл перекладати мого “Захара Беркута”. Дуже прошу прислати мені ті номери “Dziennika Łódzkiego”, де було “На дні”⁵. Надання такого дозволу пояснюється бажанням співпраці: “Панну Семашко прошу повідомити, що словник русинсько-польський не був ані заповіджений, ані досі не вийшов. Вийшов тільки словник русинсько-німецький. Коли б п. [Семашко] не знала яких слів в моїй повісті, то прошу її списати ті слова на карточці і заслати мені, а я в найкоротшім часі перешлю їй виклад їх на мову польську” (курсив наш. – І.Т.)⁶. Додамо, що Марія Семашко (1853–1916) була помічницею і приятелькою Е.Ожешко, яка, маючи намір перекласти цю повість І.Франка, але не маючи змоги зробити це через власну творчість, просить І.Франка відступити право перекладу п. Семашко. Щодо українсько-польського словника, то його на той час не було й у видавничих проектах, але був “Малорусько-німецький словар” Є.Желехівського та С.Недільського у двох томах (Львів, 1886)⁷. У порівняльному плані зазначимо, що такий шедевр автора, як поема “Мойсей”, точніше “Пролог”, перекладали тричі⁸. Останній повний переклад вийшов 2007 р.⁹

У листі до М.Драгоманова (Львів, близько 24 травня 1887 року) І.Франко зазначав: “Докладного каталога моїх писань не можу Вам дати, бо не маю деяких видань, в котрих вони друкувались [...]. Подаю Вам спис хоч деяких, що у мене є під руками”¹⁰. У цьому перелікові (“спису видань під руками”) у пункті 7 названі: “Тропадський друг”, “Дзвін” і “Молот” 1878: “Патріотичні пориви”, “Voа constrictor” [...]. (повісті). Вірші, між ними: “Дума про Наума Безумовича”, “Пісня про сорочку Гуда”, “Каменярі” (був переклад на німецьке в віденській “Heimat”) (курсив наш. – І.Т.), спільні з Павликом переклади Шефле і Ланге...”¹¹. Далі в переліку “Ruteńcy”: “Bursak”, “Demokrata”, “Pan Denys” (три повістки з передмовою, друковані в львівським журналі “Tydzień”). Там же стаття про Золя, яко передмова до Лімановської перекладу “Kartka miłości”¹².

У польському (рідше – російському) перекладі виходили й інші твори І.Франка, як-от: “Добрий заробок”, “Оловець”, “Трицева шкільна наука” (польською та російською), “Сам собі винен”, “Історія моєї січкарні”, “Пирог з черниціями”, “Вільгельм Телль”, “Поединок”, “Schönschreiben” та ін. (Лист до М.Драгоманова, близько 24 травня

³ Погребенник Ф. П. З невечерньої Франкової криниці // Всесвіт. 1986. №8. Серпень. С.167.

⁴ Там само.

⁵ Франко І. Збір. тв.: У 50-ти т. Київ, 1976–1986. Т.49. С.153.

⁶ Там само. С.153.

⁷ Там само. С.601.

⁸ Полєк В. “Мойсей” у перекладах [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.if.ua/franko/314877040.html>

⁹ Шляхом пророка. “Мойсей” Івана Франка і Марії Конопницької у перекладах Ярослави Павлюк [Текст] = Szlakiem proroka. “Mojżesz” Iwana Franka i Marii Konopnickiej w przekładach Jaroslawy Pawluk : поезія / упор. Я.С.Павлюк. Житомир, 2007.

¹⁰ Франко І. Збір. тв.: У 50-ти т. Т. 49. С.114.

¹¹ Там само. С.114–115.

¹² Там само. С.115.

1887 року)¹³. Отже, І.Франко пам'ятав факт перекладу, однак, мабуть, за відсутністю потреби не подавав точніших даних (це стосується й інших творів, перекладених польською мовою чи з польської або інших¹⁴): “стаття про систематичне видавництво для народу (було резюме в польській часописі “Ziarno”). [...] “Правда” 1878: “Оловець”, оповідання (був перекладений в “Kraju” і “Kurjerze Lwowskim”). [...] “Діло” 1882: “Трицева шкільна наука” (було перекл. на великор[уську мову] в “Одесском вестнике”, на польське – в “Prawdzie”). [...] “Календар “Просвіти” 1882: “Слимак” (оповідання), було перекл. в “Kraju”. [...] “Календар “Просвіти” 1883: “Сам собі винен”, був переклад в “Prawdzie”, “Історія моєї січкари” (перекл. в “Kraju”) [...] “Діло” 1883–84; [...] Повістка “Пирого з черниціями” (був переклад на польське в “Wieńcu” і “Kurierze Stanisławowskim”). “Зоря” 1883: “Поєдинок”, перекл. в “Kraju” [...] “Зоря” 1884 “Вільгельм Телль” (перекл. в польським журналі “Ognisko”, “Schonschreiben”, переклад в Prawdzie і в Календарі “Kurjera Lwowskiego”, “Хлопська комісія” (переклад в “Prawdzie” і в календарі “Kurjera Lwowsk[iego]”), “Хлопська комісія” (переклад в “Prawdzie”) [...] “Зоря” 1886: [...] “Boa Constrictor” (осібною книжкою), польський перекл. в “Miesięcznym dodatku do “Przeglądu tygodniowego””; в тім же додатку була в р. 1879 чи 1880 стаття про “Rozwój zmysłu wzrokowego i wrażliwości na barwy” [...] “Kraj” 1885–1887: кореспонденції, статейка про Мордовця і про значення Міцкевича в руській літературі. “Prawda” 1884–1887: кореспонденції і статті про галицьку літературу (рецензія віршів Масляка і драм Цеглинського). “Głos” 1886–87: початок статті “Dwoy i chaty w Galicji” і стаття “Gmina i zadruha w Galicji”. “Przegląd społeczny”, 1886–87: “Na dnie” (перекл.), “Rębacz” (казка), “Echa”, “Dzuma”, “Przegląd spraw krajowych za styczeń i luty”, “Galicyjiska własność ziemska”. “Ruch”: “W pogonie za biedą” (казка), “Jak rusin tłukł się po tamtym świecie” (казка), “Jak powstają pieśni ludowe”, “Chłop polski w poezji polskiej”, “Echa”¹⁵.

1878 р. побачило світ польською мовою сатиричне оповідання “Молода Русь”, а 10–13 грудня 1912 р. І.Франко перекладає його українською¹⁶. До 1890 р. у тижневику “Правда” опубліковано польські переклади оповідань І.Франка “Lekcja kaligrafji” (1884, №18) та “Chłopska komisja” (1884, № 26)¹⁷. У листі до М.Драгоманова (Львів, 19 листопада 1888 р.) адресант повідомляє: “А тепер до наших осібних видань. У мене сими днями найдуться надбюджетні гроші – “Просвіта” друкує по-руськи мою “Гаву” в своїх виданнях, так от за гонорар той я хочу видрукувати хоч дещо дальше з “наукової бібліотеки”. Ми говорили з П-ком о тім виданні і рішили, що краще буде розширити крихту її програми на “Науково-літературну бібл[іотеку]” і видавати її в форматі таким, як була “Бібл[іотека]” Олесницького, і випускати в світ маленькими книжечками, по дешевій ціні (10-20 кр[ейцерів]) та зато частіше”¹⁸. Додамо, що українською мовою оповідання “Гава” вийшло окремою книжкою: Франко І в а н Гава. Образок з життя підкарпатського народу. Львів, 1888¹⁹. (Годилося б зазначити, що в родині на той час уже був син Андрій, коштів катастрофічно не вистачало. Що, як не жертівність, засвідчує цей факт?).

26 квітня 1890 р. у листі до М.Драгоманова І.Франко, зокрема, зазначав: “Dziennik Łódzki” 1888 помі[с]тив переклад “На дні”, доконаний за ініціативою і під догля-

¹³ Франко І. Збір. тв.: У 50-ти т. Т. 49. С. 111–117; зокр. 115–116.

¹⁴ Там само. С. 115–116.

¹⁵ Там само. С. 115–116.

¹⁶ Ярема Я.Я. Хронологія життя і творчості Івана Франка. Львів, 2006. С. 157.

¹⁷ Франко І. Збір. тв.: У 50-ти т. Т. 49. С. 649.

¹⁸ Там само. С. 183.

¹⁹ Там само. С. 618.

дом Елізи Ожешкової. Другий (а властиво третій) переклад тої новели вийшов 1886 р. в місячнику “Przegląd społeczny”, котрого я був одним з пильних співробітників і в котрім помістив, крім того, свою казку “Rębacz”, а також ряд статей про економічні і соціальні справи Галичини²⁰. У виданні 1888 р. новела мала назву “Na dnie. Społeczno-psychologiczne studium” (“Dziennik Łódzki”. 1888. 31 січня – 18 лютого)²¹.

“Літом 1887 р., – читаємо у цьому ж листі, – я вступив до редакції “Kurjera Lwowskiego”, де працюю й досі. Відтепер я почав головну часть своїх робіт поміщувати в польських журналах, галицьких і заграничних. І так, “Kurjer Lw[owski]” друкував, крім біжучих статей публіцистичних [...] мої новели “Яць Зелепуга”, “Панталаха”, “Маніпулянтка”. В “Kraju” друкувався цілий ряд дрібних новел, то само і в “Prawdzie”. Варш[авський] “Przegląd tygodniowy”, в своїм місячнім додатку помістив був ще в 1880 р. мій реферат з Гранта Аллена про розвій барв у світі звірячим, а 1885 р. переклад “Voa constrictor”²². Назва перекладеного твору “Voa constrictor” виглядає так: “Przegląd tygodniowy...Dodatek miesięczny, półroczne drugie”, 1884, с.17–459²³. У цьому листі, зокрема, на с.242–251, а також у відповідних “Коментарях” докладно мовиться про переклади й автопереклади І.Франка головно польською мовою чи навпаки²⁴.

Варто особливо відзначити вельми цікавий і характерний факт, який, на превеликий жаль, не набув належного висвітлення, що більше – оприлюднення в ширших колах наукової громадськості: поему “Мойсей” як вершину поетичної творчості І.Франка ще за життя автора переклали російською (П.Дятлов) і польською (Володимир Кобрин) мовами. При цьому цей важливий творчий процес відбувався за участю самого І.Франка, “який читав і редагував переклади, а до їх видань написав передмови”²⁵. Докладніше цей факт висвітлено у “Коментарях” до поеми²⁶. Важливо зазначити, що В.Кобрин (1879–1941) – адвокат із Дрогобича, був першим перекладачем творів Івана Франка “Мойсей”, “Лис Микита”, “Каменярі” польською мовою. Листувався з І.Франком. В Музеї Івана Франка у Львові зберігається його оригінальна фотокартка.²⁷ Варто додати, що В.Кобрин визнав незадовільним переклад “Каменярів”, що його здійснив С.Твердохліб, і запропонував свій. Про це – у листі до І.Франка від 12 грудня 1912 р.: “Високоповажаний Пане Доктор! / Простіть мені, що знов займу вам кілька хвиль часу, але відчуваю конечну потребу бодай в часті направити моральну школу, яку заподіяв д.Твердохліб своїми перекладами Ваших віршів, у виданні “Antologii ukr. poetów”, про що Ви згадували підчас нашої стрічі у Львові.В тій цілі зладив я вже переклад “Каменярів” на польську мову і залучаю тут один примірник для ласкавої апробати./ Що правда, переклад “Каменярів” не є такий легкий, тому не можу сам відважитись дати відправу д.Твердохлібови”.²⁸

У 1913 р. В.Кобрин вирішив з власної ініціативи вшанувати ювілей 40-річної діяльності І.Франка і з цією метою розпочав співпрацю з автором. До цієї дати за текстом другого видання поеми зроблено переклад твору польською мовою (Iwan Franko.

²⁰ Франко І. Збір. тв.: У 50-ти т. Т.49. С.250.

²¹ Там само. С.651.

²² Там само. С.250.

²³ Там само.С.651.

²⁴ Там само. С.250–251; 651.

²⁵ Погребенник Ф. П. З невичерпної Франкової криниці // Всесвіт. 1986. №8. Серпень. С.169.

²⁶ Погребенник Ф. П. “Мойсей” [Коментар до поеми] // Франко Іван. Збір. тв.: У 50-ти т. Т.5. С.358–370, зокр.364–370.

²⁷ Вісник Музею Івана Франка у Львові. Вип. 8. 2008. С.366.

²⁸ Кобрин В. Лист до Івана Франка від 12.12.1913 // ВР ІЛ НАН України. Ф.3. Од. зб. 1631. Арк..61 (Franko F3(1631)_061).

Mojżesz. Tłómaczył z *ukraińskiego przy współudziale autora* [вирізнєння наше. – I.T.] Włodzimierz Kobryn)²⁹. 1913 р. вийшло друге видання поеми.

Як стверджує дослідник творчості І.Франка С.Сухомлин, письменника “не зовсім задовольнила виконана В.Кобриним робота, проте поема була надрукована (за власний кошт перекладача) і на початку 1914 року побачила світ”³⁰.

Дрогобицький дослідник В.Галик констатує: “Франкова поема “Мойсей” вийшла в перекладі польською мовою, який здійснив Володимир Кобрин. Сам же І.Франко брав активну участь у підготовці цього видання, корегував переклад та написав передмову. Переклад за другим виданням мав назву: “Iwan Franko. Mojżesz. Poemat. Tłómaczył z ukraińskiego przy współudziale autora Włodzimierz Kobryn”. Поема була видрукувана у львівській “Друкарні повсєхній”³¹.

Передмова Івана Франка до польського видання містить нове вступне слово, у преамбулі до якого є таке звернення до читачів: “Даючи в руки польської громадськості мою поему в польському перекладі українця Володимира Кобрини, відчуваю потребу висловити йому подяку за старанне виконання перекладу, як і за не менш старанне врахування тих багатьох поправок, які я при порівнянні перекладу з оригіналом вважав за потрібне зробити, і висловлюю надію, що польська громадськість сприйме цей твір як доказ, що поляки від українців, принаймні на полі літератури і науки, можуть сподіватися не лише на роздори й неприязнь”. На жаль, залишаються невідомими листи Івана Франка до Володимира Кобрини, які, в свою чергу, дали би потенціал для прискіпливішого реконструювання відносин та співпраці між ними³². Останній лист В.Кобрини до І.Франка датується 25 квітня 1914 р. і безпосередньо не стосується історії перекладу поеми “Мойсей” – в ньому йдеться про розповсюдження видрукованої вже книжки. В кінці листа В.Кобрин зазначає: “Досить ніяково виглядає, що “Діло” досі ні словечком не згадало, що вже вийшла книжка; чи може чекає, щоби котрась польська газета завстидала патріотів? Вже просив я д. Твердохліба, щоби в якій часописі зареклямував книжку, бо без того мало хто й знатиме, що книжка вийшла”³³.

Автпереклади з польської мови. Тривалий час актуальним залишається питання польськомовних творів І.Франка – художніх, публіцистичних та наукових. Попри те, що йому присвячено деякі студії³⁴, докладного чи систематизованого опрацювання цієї теми досі немає. “Внесок І. Франка, українця, у розвиток польської культури – явище виняткове, таке, що його важко охопити, а радше, неповторне. Важко було би згадати прізвище представника іншого народу, який й так активно й плідно брав участь у духовному розвитку польського суспільства”³⁵.

²⁹ *Погребенник Ф. П.* “Мойсей” [Коментар до поеми] // Іван Франко. Зібр. тв: У 50-ти т. Т.5. С.364.

³⁰ *Сухомлин С.Г.* Майстерність Івана Франка – критика, митця, перекладача, публіциста (інтеграційний аспект). Луцьк, 2011. С.209.

³¹ *Галик В.* Цікаві й малознані факти із життя дрогобицького адвоката Володимира Кобрини та його співпраці з Іваном Франком // [електронний ресурс. Режим доступу]: <http://maydan.drohobych.net/?p=18680>. Подано 26.03.2013.

³² *Галик В.* Цікаві й малознані факти....

³³ Там само.

³⁴ *Пачовський Т.І.* Поезії І.Франка польською мовою // Іван Франко. Статті і мат. Зб-к дванадцятий. Львів, 1965. С.81–88. *Żukrowski W.* [Обговорення] // Іван Франко і світ. культура: Мат-ли міжнар. симпозиуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вер. 1986 р.): Київ, 1989. Кн. 2. С.296–297. *Kuplowski M.* Iwan Franko a literatura polska // Іван Франко і світ. культура: Мат-ли міжнар. симпозиуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вер. 1986). Київ, 1989. Кн.1.С.111–116. *Ярема Я.Я.* Хронологія життя і творчості Івана Франка. Львів, 2006. *Капанайко І.Я.* Збереження української літературної мови як чинника єднання українців (на матеріалі публікацій І. Франка у часописах “Kurjer Lwowski” та “Kraj”) // Акт. пробл. слов’ян. філол. Сер.: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. XXIII. Ч.4. С.316–324.

³⁵ *Kuplowski M.* Iwan Franko a literatura polska // Іван Франко і світ. культура: Мат-ли міжнар. симпозиуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вер. 1986). Київ, 1989. Кн.1.С.111.

У перекладацькій діяльності І.Франка польська мова посідає важливе, хоча й кількісно не таке помітне місце, як німецька. За даними В.Жукровського, на польську мову припадає чверть усієї творчості І.Франка³⁶. Інший визначний дослідник творчості І.Франка польською мовою – М.Якубець – стверджує: “У спадщині І.Франка майже п’яту частину займають твори, писані польською мовою. Є між ними і драма, і більше десяти віршів, і біля сорока прозових творів; між ними, як відомо, повісті “Lelum i Polelum”, і “Dla domowego ogniska”, наукові праці, друквані в знаменитих в свій час журналах як “Wisła”, “Lud”, “Kwartalnik Historyczny”. Є багато поважних літературознавчих і публіцистичних статей та оглядів у найважливіших польських журналах та газетах другої половини XIX ст., як “Prawda” Свентоховського, “Przegląd społeczny” Вислоуха, “Głos”, “Przegląd tygodniowy”, “Ateneum”, петербурзький “Kraj” чи “Kurjer Lwowski” [...]. Мало зроблено в дослідженні мови і стилю творів І.Франка, писаних польською мовою, хоч ми поставили цю проблему ще в 1958 р., на франківській сесії Комітету слов’янознавства Польської Академії Наук”³⁷. За підрахунками Т.Пачовського, у літературній спадщині І.Франка, налічується понад 40 творів, написаних польською мовою (чимало оповідань, повісті “Лель і Полель”, “Для домашнього вогнища” і низка віршів (понад 10)).³⁸

Складність у дослідженні цього питання полягає ще й у тому, що віднайдення текстів І.Франка, писаних польською мовою, іноді наштовхується на чималі труднощі. Справа в тому, що більшість своїх праць І.Франко спершу оприлюднював у періодиці. А це означає, що між рукописами І.Франка і на їхній підставі друкваними працями є значні розбіжності, оскільки рукописи зазнавали істотних редакторських змін – настільки істотних, що іноді важко сказати, де авторський текст, а де – редакторське втручання. Що більше, такою була редакторська практика тогочасних галицьких видань, де панувала свого роду мовна диктатура, залежно від смаку і поглядів редактора³⁹. Про який часопис не йшлося б – журнали “Друг” і “Зоря” чи газету “Kurjer Lwowski” – скрізь Франкові твори зазнавали чималих змін. Скажімо, в оповіданні “Панталаха”, написаному польською мовою і друкованому в “Kurjerze...”, а звідти передрукованому у книжці “Галицькі образки”, текст, за свідченням І.Франка, подано неповно: окрім дрібніших вилучень, здійснених з естетичних міркувань (“Kurjer Lwowski”), викреслено також кінець розділу IV, чого автор взагалі зрозуміти не міг і що призвело до порушення самого викладу. Така практика – надмірне втручання редактора в текст – була, на жаль, притаманна чи не всім тодішнім виданням у Галичині. Вельми промовистим є такий факт: “*всі твори* (курсив наш. – *I.T.*), спершу написані польською мовою, Франко згодом оприлюднював українською, усуваючи з них спотворення, яких ті зазнавали у періодиці, переробляючи їх і надаючи їм нової художньої форми. Пізніші українські видання, що вийшли за життя автора, не раз за його особистою редакцією, часто значно відбігають від своїх польських першотворів. Прикладом може бути “Маніпулянтка”, де письменник упровадив новий епізод зі сторожем, який має політично-суспільну артикуляцію, а також повністю змінив закінчення, по-іншому пере-

³⁶ Żukrowski W. [Обговорення] // Іван Франко і світ. культура: Мат-ли міжнар. симп. ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вер. 1986 р.): Київ, 1989 Кн.2. С.296.

³⁷ Якубець М. Із спостережень над мовою та стилем творів Івана Франка, писаних польською мовою // Іван Франко і світова культура: Мат.-ли. Міжнар. симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986). Київ, 1989. Кн.1. С.129.

³⁸ Пачовський Т.І. Поезії І.Франка польською мовою // Іван Франко. Статті і м-ли. 3б-к дванадцятий. Львів, 1965. С.81.

³⁹ Od redakcji // Franko I. Utwory wybrane. T.2. Tłumaczyli Zofia i Stanisław Głowiakowie. Warszawa, 1955. S.604.

даючи інтригу, через що новела виграла на виразності та літературній вартості”⁴⁰. Звідси – принципове розв’язання проблеми: “Беручи, отже, до уваги факт, що польські тексти Франка, друковані майже тільки у пресі, спотворені, що пізніші авторські редакції українською мовою значно відрізняються від польських першодруків, як і те, що в українському варіанті вони посідають незрівнянно більшу художню вартість, ми ухвалили – бажаючи явити правдиве письменницьке лице Франка – подати їх у перекладі з українських авторських видань”⁴¹. Не менш важливе й таке: наскільки вдалось би зібрати відповідні матеріали, адже твори І.Франка, писані польською мовою, розсіяні по старих часописах, вітчизняних і закордонних, часто вони так і залишалися в рукописах (скажімо, повість “Dla domowego ogniska”, що так і не вийшла друком польською мовою). З огляду на це, укладачі проектують видання окремого томика оригінальної творчості цього письменника польською мовою.

Явищем, яке заслуговує на особливу увагу, є мова І.Франка, що спирається на західноєвропейську літературну і розмовну мову карпатського підгір’я, особливо в діалогах, наближених лексично і фразеологічно до живої мови героїв – багату на численні діалектизми. Письменник, намагаючись надати мові місцевого колориту, уводить до своїх творів жаргон окремих соціальних груп, як-от злодіїв, ув’язнених. Особливо щедро збагачується його мова зі скарбниці народних прислів’їв. Чимало у ній також інтернаціоналізмів, передовсім термінів з різних галузей науки і мистецтва⁴².

У деяких творах І. Франка відчувається поквалітивість: пояснюється це тим, що автор найчастіше дописував до періодики, від номера до номера. Щоправда, у деяких працях, переважно об’ємніших, іноді трапляються невідповідності та авторські помилки (зادля створення найправдивішого зображення портрета автора зберігають їх, врешті, й у перекладі). З іншого боку, надаючи великого значення змістові, ідейно-моральним цінностям своїх творів, І.Франко водночас приділяв значну увагу їх формі. Для його творчого методу характерне величезне багатство художніх засобів, рідкісна сугестивність і сила вираження⁴³.

Як уже зазначалося, польською мовою написано до 40 прозових творів та 10 поетичних. Найменше з них, за спостереженнями Т.Пачовського, вивчені поезії⁴⁴. Передусім, йдеться про вірш “Z akordów nienawiści”, що його І.Франко опублікував 1891 р. у виданні “Ilustrowany Kalendarz teatralny “Muza” na rok 1891”⁴⁵, вірш “Ідилія”⁴⁶ знаємо зі статті В.Пачовського⁴⁷, однак є ще фрагменти автографів: №206, с.29–31 з кінця записної книжки – неповний текст автоперекладу польською мовою, що закінчується рядком: “ – A tak, – chłopczyzna rzekł. I poszli”. [...] Франків переклад вірша польською мовою друкувався в петербурзькому тижневику “Kraj”, 1887, №6 (Przegląd literacki. Dodatek do “Kraju”, с.6) та львівському двотижневику “Ruch”, 1887, №6, с.168–170. Під текстами цих публікацій, крім місця написання поеми (Львів), пояснено слово “Dział” (“Діло”): “Ділом називають підгірські русини в Галичині перше, найнижче пасмо Кар-

⁴⁰ Od redakcji // Franko I. Utwory wybrane. – Т.2. Tłumaczyli Zofia i Stanisław Głowiakowie. S.605–606.

⁴¹ Ibid. S.606.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Пачовський Т.І. Поезії І.Франка польською мовою С.81.

⁴⁵ Якубець М. Із спостережень над мовою та стилем ...// Іван Франко і світова культура: Мат-ли Між-нар. симп. ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вер. 1986). Київ, 1989. Кн.1. С.130.

⁴⁶ Франко І. Зібр. тв.: У 50-ти т. Т.1. С.68–71.

⁴⁷ Пачовський Т.І. Поезії І.Франка польською мовою. С.81 і далі.

пат, яке ділить “гори” від “низовин”⁴⁸. В розділі “Інші редакції та варіанти” подано польський автопереклад твору за двотижневиком “Ruch”⁴⁹. У другому виданні збірки “З вершин і низин” після речення “А скажеш – відберуть” відсутні чотири рядки, які є в автографах № 206 (с. 25–28), № 227, в рукописі польського автоперекладу (№ 206, с. 29–31), першодруці та інших прижиттєвих публікаціях⁵⁰. Загалом І.Франко написав польською мовою більше 10 поезій.

Листи В.Кобрини і П.Дятлова (див., зокрема, додаток 4) можна знайти у Відділі рукописів (далі ВР) Інституту літератури ім. Т.Шевченка – Фонд 3, од.зб. 1638, с.151–168 (п’ять листів П.Дятлова) і ф.3, од.зб.1631, с.49–72, од.зб.1638, с.227–230 (сім листів В.Кобрини).

Цікавий матеріал для висновків становить порівняння перекладів В.Кобрини з оригіналом. З огляду на парокситонну природу рими у польській мові, при перекладі виникають додаткові труднощі, однак варіанти, хоча й важкі, все ж можливі.

І.Франко “Мойсей”

III

Старші діти по голім степу,
Наче зайчики, грають,
В перегони біжать і кричать
Або з луків стріляють.

Де-де чути квиління з шатра
Або регіт дівочий;
Там хтось пісню заводить сумну,
Наче степ у тьмі ночий.

Та ось старші, батьки та діди,
Із наметів виходять
І по горах, по голім степу
Скрізь очима поводять.⁵¹

I. Franko “Mojżesz” (Ті. W.Kobryn)

III

Starsze dzieci po nagiej równinie
Jak zające biegają
Na wyścigi z wesołym hałasem,
Albo z łuków strzelają.

Tu i ówdzie z namiotu doleci
To płacz, to śmiech dziewicy;
Ktoś tam pieśń taka smutną zanucił,
Jak step w nocnej ciemnicy.

Wtem ojcowie, dziadowie i starcy
Z pod namiotów wychodzą,
I po górach, po nagiej równinie
Precz oczyma powodzą.⁵²

Зіставлення першотвору й перекладу показує, що перекладач, попри велике бажання перекласти якнайкраще, не знаходить способів передання ритміки оригіналу, що й призвело до різночитання. Це пояснюється тим, що парокситонна природа наголосу польської мови не дає змоги легко передавати всі особливості оригіналу. Якщо кількість складів у перекладі збережено (9 – у парних, 7 – у непарних рядках), то чергуванням чоловічих і жіночих рим знехтувано: Starsze dzieci po nagiej równinie / Jak zające biegają / Na wyścigi z wesołym hałasem, / Albo z łuków strzelają (перший куплет). В оригіналі – стеПУ, а в перекладі – rówNinie. Найбільше труднощів завдають непарні, чоловічі рядки. І так – у деяких ще строфах (див, зокрема, гл. IV та ін.). Це можна пояснити вельми стислими термінами перекладу або невисоким фаховим вишколом перекладача.

У п’ятій главі, серед іншого, читаємо:

⁴⁸ Франко І. Збір. тв.: У 50-ти т. Т.1. С.423.

⁴⁹ Там само.

⁵⁰ Там само. С.424.

⁵¹ Там само. С. 218–219.

⁵² Відділ рукописів Інституту літератури імені Т.Шевченка НАН України (далі ВР ІЛ). F3(428)_008.JPG

І.Франко “Мойсей”

V

Зареклися ви слухати слів
Про Стовину ласку,
Тож, мов дітям безумним, я вам
Розповім одну казку.

Як зійшлися колись дерева
На широкому роздоллі.
“Оберімо собі короля
По своїй вольній волі.

Щоб і захист нам з нього, і честь,
І надія, й підмога,
Щоб і пан наш він був, і слуга,
І мета, і дорога”.⁵³

I. Franko “Mojżesz” (Тл. – W.Kobryn)

V

Poprzysięgliście nie słuchać słów,
Ni obietnic Jehowy,
Więc jak dzieciom bajeczkę opowiem,
Co Wam pójdzie do głowy.

Ongiś drzewa zwołały swój wiec
Nsa szerokim majdanie
Obrać króla w myśl tego, jak ich
Swobodne przekonanie.

By ochronę im dawał i cześć,
Ufność i zapomogę,
By był sługą i panem ich wraz,
Cel wskazywać i drogę.⁵⁴

Цікаво, що у першому рядку строфи ритм і римування оригіналу збережено, а в третій чомусь занедбано. Що більше, рими не мусять бути однорідними, лише – чоловічими. Скажімо, варіант міг би бути такий: *Więc jak dzieciom bajeczkę ja Wam / Powiem – pójdzie do głowy*. Не збережено, на жаль, і прямої мови оригіналу в останній строфі та двох завершальних рядках строфи передостанньої. Воднораз, у цих строфах, за винятком першої, збережено чоловіче римування непарних рядків оригіналу (Докладніше щодо оригіналів – у додатках 1 і 2).

Є переклад поеми “Мойсей” і російською мовою (перекладач П.Дятлів (див. додаток 4))⁵⁵. На жаль, відсутність листів І.Франка до перекладача не дає змоги дізнатися думку автора “Мойсея” про переклад своєї поеми. В “Предисловии”, яке І.Франко написав 14 грудня 1913 р. (див. додаток 3), він зазначає, що повинен висловити цілковиту вдячність перекладачеві за його старання підійти якомога ближче до оригіналу при перекладі поеми російською мовою⁵⁶. 23 жовтня 1915 р. П.Дятлов звернувся у листі до І.Франка з такими словами: “З Вашого передслова посилаю Вам ще раз кінець. Може Ви знайдете можливим чи навіть і необхідним змінити що в нім”⁵⁷. Передмову до перекладу поеми російською мовою продиктував сам І.Франко, а російською мовою переклав її П.Дятлів⁵⁸.

І.Франко зробив таку уточнювальну правку: “Это стоило довольно много труда, и успел ли он совершенно одолеть все трудности – не мое дело судить. Мне кажется, что одолел таки довольно и что перевод стоит печати”⁵⁹. “У рукописі П.Дятліва, – уточнює А.Скоць, – І.Франко закреслив речення: “Надеюсь все же, что г.Дятлов не пожалеет о затраченной им на этот перевод энергии” і після слів “Это стоило конечно довольно много труда” дописав “И успел ли он совершенно одолеть все трудности,

⁵³ Od redakcji // Franko I. Utwory wybrane. T.2. Tłumaczyli Zofia i Stanisław Głowiakowie. С.223.

⁵⁴ ВР ІЛ F3(428)_002. JPG

⁵⁵ Листи П.Дятлова до І.Франка // ВР ІЛ НАН України. Ф.3. Од.зб.1638. Арк. 151–168 (п’ять листів П.Дятлова).

⁵⁶ *Погребенник Ф. П.* “Мойсей” [Комент. до поеми] // Франко Іван. Збір. тв.: У 50-ти т. Т.5. С.368. Див. також додаток 3.

⁵⁷ *Куприянов И.Т.* Иван Франко в русских переводах конца XIX–начала XX в.: лекция по спецкурсу “Взаимобогатение русской и украинской литературы” / Для студ. филол. спец. Запорожье, 1992. С.50. Див. також додаток 4.

⁵⁸ *Скоць А.П.* Ю Дятлів – перекладач Франкового “Мойсея” // Вісник Львів. ордену Леніна держ. ун-ту ім. Івана Франка. 1969. Серія філологічна. Вип. 6. С.118.

⁵⁹ *Куприянов И. Т.* Иван Франко в русских переводах конца XIX–начала XX в. С.50.

не мое дело судить. Мне кажется, что одолел таки довольно и что перевод стоит печати” і додає: “Цікаво, що цього Франкового доповнення перекладач не включив у передмову до російського видання “Мойсея”⁶⁰. З приводу цього М.Пархоменко свого часу висловив думку, що ці рядки дістались дуже дорого і важко І.Франкові, але П.Дятлов не надав цьому значення і не вмістив поправок І.Франка⁶¹. “Таке припущення, – на думку А.Скоця – нас не зовсім переконує. Навпаки, для П.Дятлова, який так настирливо добивався дозволу на друкування, буквально надокучав І.Франкові [...], це, мабуть, немало, навпаки, обходило”⁶².

Виправленої передмови І.Франко чомусь не повернув П.Дятлову. Вона так і залишилась в його архіві – саме тому “Предисловіе” вийшло друком без остаточної редакції І.Франка. Уточнення, що має загальний оцінний акцент, засвідчує, з якою повагою поет ставився до старанної, копіткої і тривалої праці П.Дятлова-перекладача (див. додаток 3). І.Купріянов припускає, що І.Франко, певна річ, міг би здійснити докладний, вдумливий і тонкий аналіз перекладу поеми (як свого часу аналіз вірша “Каменярі”, переклад якого польською мовою зробив С.Твердохліб), однак фаховий підхід призвів би до небажаних наслідків, знизив би інтерес читачів до російськомовної версії “Мойсея” і поставив би під сумнів літературну репутацію перекладача. Цілком очевидно, І.Франко брав до уваги таку обставину. Попри те, що П.Дятлів багато й довго працював над перекладом поеми, вона й у кінцевому варіанті, що його не без труднощів вдалося видати в березні 1917 р. у Відні, не стала “повноцінним художнім втіленням оригіналу” (І.Купріянов), хоча загалом зміст першоджерела відтворювала. П.Дятлів прагнув точно передати загальний зміст тексту, образи і стиль оригіналу, тяжів до буквального перекладу, проте уникав буквалізмів, володів сміливістю інтерпретатора, користувався творчою свободою, але, вдаючись до прийомів компенсації, компресії, транспонування, не зловживав надмірною “вільністю”, перекладацькою сваволею. Попри це, він часто не відтворював належним чином поетичну думку автора, залишав українізми, порушував ритмічну структуру першоджерела, через що, врешті, не зумів досягти у перекладі рівня українського оригіналу. І все ж російський текст поеми мав великий політичний резонанс, у чому незаперечна заслуга П.Дятліва⁶³. “Невисокої думки про російський переклад свого “Мойсея” був також І.Франко. П.Дятліву доводилось багато працювати над рукописом, але і в остаточному варіанті він не вийшов повноцінним”, – доходить висновку А.Скоць⁶⁴. Того ж 1917 р. шедевр І.Франка “Мойсей” в авторизованому перекладі П.Дятліва російською мовою було видано для російських військовополонених. І.Франко сам написав до нього передмову (Франко И. Мойсей. Поэма с предисловием автора. Просмотренный автором перевод со 2-го украинского издания П.Дятлова. Вена, 1917. 85 с.)⁶⁵. У “Літературній Україні”, – зазначає А.Скоць, – від 29 квітня 1966 р. було вміщено замітку І.Крука “Історія одного перекладу”, в якій автор коротко розповів про переклад “Мойсея” (перекладач П.Дятлів)⁶⁶. “Переклад геніального твору вимагав великого художнього хисту, а ним не завжди володів П.Дятлів. Хоч він і намагався найближче підійти до оригіналу, все-таки місцями порушував його ритмічну структуру, деколи неточно передавав поетичну думку І.Франка, в перекладі знаходимо багато українізмів тощо”⁶⁷.

⁶⁰ Скоць А. П. Ю. Дятлів – перекладач Франкового “Мойсея” С.118 (див. додаток 3).

⁶¹ Пархоменко М. Горький і Західна Україна. Львів, 1946. С.7.

⁶² Скоць А. П. Ю. Дятлів – перекладач Франкового “Мойсея” ... С. 118.

⁶³ Купріянов И. Т. Поэзия Ивана Франко в русских переводах конца XIX–начала XX в. С.51–52.

⁶⁴ Скоць А. П. Ю. Дятлів – перекладач Франкового “Мойсея” ... С.118.

⁶⁵ Wytrzens G. Zum literarischen Schaffen Frankos in deutscher Sprache // Іван Франко і світ. культура: Мат. міжнар. симп. ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986) : У 3-х кн. Київ, 1989. Кн.1. С.58.

⁶⁶ Скоць А. П. Ю. Дятлів – перекладач Франкового “Мойсея” ... С.117.

⁶⁷ Там само.

1898 р. В. Бонч-Бруєвич переклав російською мовою низку оповідань зі збірки “В поті чола” і уклав їх у збірку під назвою: “Рассказы Ивана Франка. С галицийского [курсив наш. – *І.Т.*] перевел В.Ольховский”. Сюди ввійшли оповідання “Лесишина челядь”, “Два приятелі”, “Муляр”, “Малый Мирон”, “Трицева шкільна наука”, “Оловець”, “Schönschreiben”, “На дні”, “Сам собі винен”, “Слимак”, “Добрый заробок”, “Хлопська комісія”, “Історія моєї січкакарні”, “Домашній промисл”, “До світла” і повість “Воа constrictor”. Царська цензура заборонила видання творів І. Франка, і збірка оповідань у перекладі В.Бонч-Бруєвича не побачила світу. 1952 р. частину оповідань зі збірки “В поті чола”, зокрема й “Лесишину челядь” у перекладі В.Бонч-Бруєвича, видали в Києві (Держлітвидав) під назвою: *И. Франко. Маленький Мирон*. Оповідання “Лесишина челядь” вперше російською мовою опубліковано у збірці: *И. Франко. В поте лица. Очерки из жизни рабочего люда. Спб., 1902*⁶⁸, однак не відомо, чи знав щось сам І.Франко про цей факт.

Ширше ознайомити російського читача з українською літературою намагалися П.Грабовський, І.Рукавишников, І.Горбунов-Посадов, В.Брюсов, однак здійснитися їхнім намірам не судилося, а з тих неповних даних, наявних у розпорядженні дослідників, можна зробити висновок, що деяким авторам перекладів, які дійшли до нас, “не вдалося досягти рівноцінного оригіналові поетичного ефекту”⁶⁹. Вірш “Каменярі” російською мовою переклав В.Маслов-Стокіз (1866–1918) – український письменник, публіцист, перекладач, історик літератури. Однак його, як і переклад німецькою В.Горошовського, І.Франко не навів у своїй статті “Для бібліографічної повноти”. Як стверджує І.Купріянов, “приклад з перекладом В.Горошовського дає підстави стверджувати, що І.Франко нерідко не надавав значення своїм творам іноземними мовами”⁷⁰. Що стосується також перекладу В.Маслова-Стокоза, то його було здійснено з пропагандистською метою (“Русский рабочий”. 1895. №4.), без зазначення прізвища автора першотвору. Довелося би в такому разі звинувачувати свого приятеля у плагіаті, а журнал – у несумлінності⁷¹.

До цього переліку Франкових перекладачів російською мовою входить, безперечно, Леся Українка. Зокрема, у листі до І.Франка (№38. 2 липня 1903, хут. Зелений Гай, Гадяч, Полтавщина), звертаючись до адресанта як *Cher confrère!* [Дорогий побратиме (фр.). – *І.Т.*], вона, зокрема, писала: “Вдаюся до Вас за дозволом перекладати Ваші оповідання на російську мову. Мені замовила сю роботу видавнична фірма в Ростовіна-Дону [...] і доручила самій вибирати твори і вмовлятися з авторами. Фірма ся має мету просвітню, а не комерційну. Платить перекладачам 15–20 р. від 50000 літер [...], а на авторів оригіналів не рахує нічого”⁷². Цей лист, фактично, дублює інший, написаний 19.06.1903 р., що свідчить про важливість питання і, як видно з листування, відсутність такого усвідомлення з боку адресата⁷³.

Відомо 23 листи Лесі Українки до І.Франка, написаних у період від 2 травня 1892 р. до 28 листопада 1904 р., в яких так чи інакше порушуються питання перекладу⁷⁴. У видавництві “Русская речь” вийшла друком збірка оповідань у перекладі Лесі Українки російською мовою загальним обсягом 113 стор., а саме: “Сам виноват”, “Хороший заработок”, “На дне”, “Леса и пастбища (Рассказ бывшего уполномоченного)”, “История тулупа”, “К свету (Рассказ арестанта)”⁷⁵.

⁶⁸ Франко І. Лесишина челядь: [електрон. ресурс] Іван Франко. Режим доступу: <http://www.i-franko.name/uk/Prose/LesyshynaCheljad.html>

⁶⁹ Купріянов І. Т. Поэзия Ивана Франко в русских переводах конца XIX–начала XX в. С.58.

⁷⁰ Там само. С.16.

⁷¹ Там само. С.17–18.

⁷² Леся Українка. Зібрання творів: У 12-ти т. Т.12. Листи (1902–1913). Київ, 1979. С.77.

⁷³ Леся Українка. Зібрання творів: У 12-ти т. Т.12. Листи (1902–1913). С.77.

⁷⁴ Там само. С.670.

⁷⁵ Там само.Т.7. С.361–474.

Над перекладами творів І.Франка російською мовою Леся Українка працювала в 1903–1904 рр. Ще з Сан-Ремо 9 квітня 1903 р. вона замовила у львівській книгарні белетристичні твори І.Франка на народні теми з проханням надіслати книги якнайшвидше. До слова, Леся Українка отримала згоду й на переклад творів В.Стефаніка та О.Кобилянської, але переклала для видавництва “Донская речь” тільки твори І.Франка. З листів Лесі Українки до І. Франка від 1.08 та 9.08.1903 р. видно, що вона мала намір перекладати оповідання “Сам собі винен”, “Слимак”, “Ріпник”, “Історія кожуха”. У перекладі Лесі Українки вийшли оповідання І. Франка “Сам собі винен”, “Добрий заробок”, “На дні”, “Ліси і пасовиська”, “Історія кожуха”, “До світла”. Видавництво “Донская речь” надрукувало майже всі ці переклади кількома виданнями. Зазвичай наступні видання були передруками з перших⁷⁶. Щодо оповідань у російському перекладі “Нефтяник”, “Увалень” (переводи с І.Франко), то їх анонсували на обкладинках інших видань, однак не надрукували, оскільки видавцям здалося, що вони антисемітські (Мороз Н.А. Летопись жизни и творчества Леси Украинки. Москва, 1992, с.373)⁷⁷. До слова, Леся Українка неодноразово пропонувала, що більше, наполягала замінити окремі “дражливі” лексеми в перекладі на їхні гіпероніми чи “терпиміші” загальники. Адресат здебільшого залишав такі пропозиції без відповіді⁷⁸.

Як висновок: Іван Франко систематично й невпинно трудився на благо зближення народів, передусім нашого та сусідніх – польського й російського. Будучи свідомим великої ваги взаємозбагачення культур цих та інших народів, використовував для цього найменшу нагоду. Як кореспондент польської газети “Kurjer Lwowski”, він мав змогу друкувати на її сторінках, крім кореспонденцій, і художні чи публіцистичні твори. Згодом “переписував” ці твори українською мовою, що не було звичайним автоперекладом. Подібним чином, але меншою мірою, це стосується німецької та російської мов.

Важливо не оминати увагою ще один спосіб засвоєння іншомовного дискурсу І.Франка, а саме: співучасть у перекладанні його творів іншими мовами, передусім – мовами найближчих нам сусідів. Яскравим прикладом слугує у зв’язку з цим поема “Мойсей”. За життя І.Франка її переклали польською (В.Кобрин) та російською (П.Дятлів) мовами. І хоча припали вони на “остатню часть” життєвої дороги автора, до того ж В.Кобрин присвятив її 40-річному ювілеєві творчого шляху Каменяря, І.Франко брав вельми дієву участь у співтворенні чи, радше, співвідтворенні її польською та російською мовами. Російського перекладу поеми І.Франкові не судилося побачити: він вийшов друком 1917 року. Переклади не вповні, надто російський, вдовольняли вони самого автора, однак започаткували творче засвоєння цього шедевр світової літератури іншими мовами, що важливо, мовами наших найближчих сусідів. Недарма у передмові до польського видання І.Франко висловлює сподівання, що польська громадськість прийме цей переклад як доказ того, що принаймні в царині літератури й науки українці спричиняються не тільки до чвар та неприязні.

Важливий з програмного погляду вірш “Каменярі” за життя письменника перекладався чотири рази, з них два – польською. Німецькою мовою переклав його сам І.Франко (газета “Heimat”). Польською мовою вдруге переклав його В.Кобрин з огляду на те, що переклад С.Твердохліба, за словами В.Кобрин, не цілком задовольняв І.Франка. В.Кобрин переклав польською мовою й поему “Лис Микита”, однак якість цього та попереднього перекладів – тема окремого дослідження.

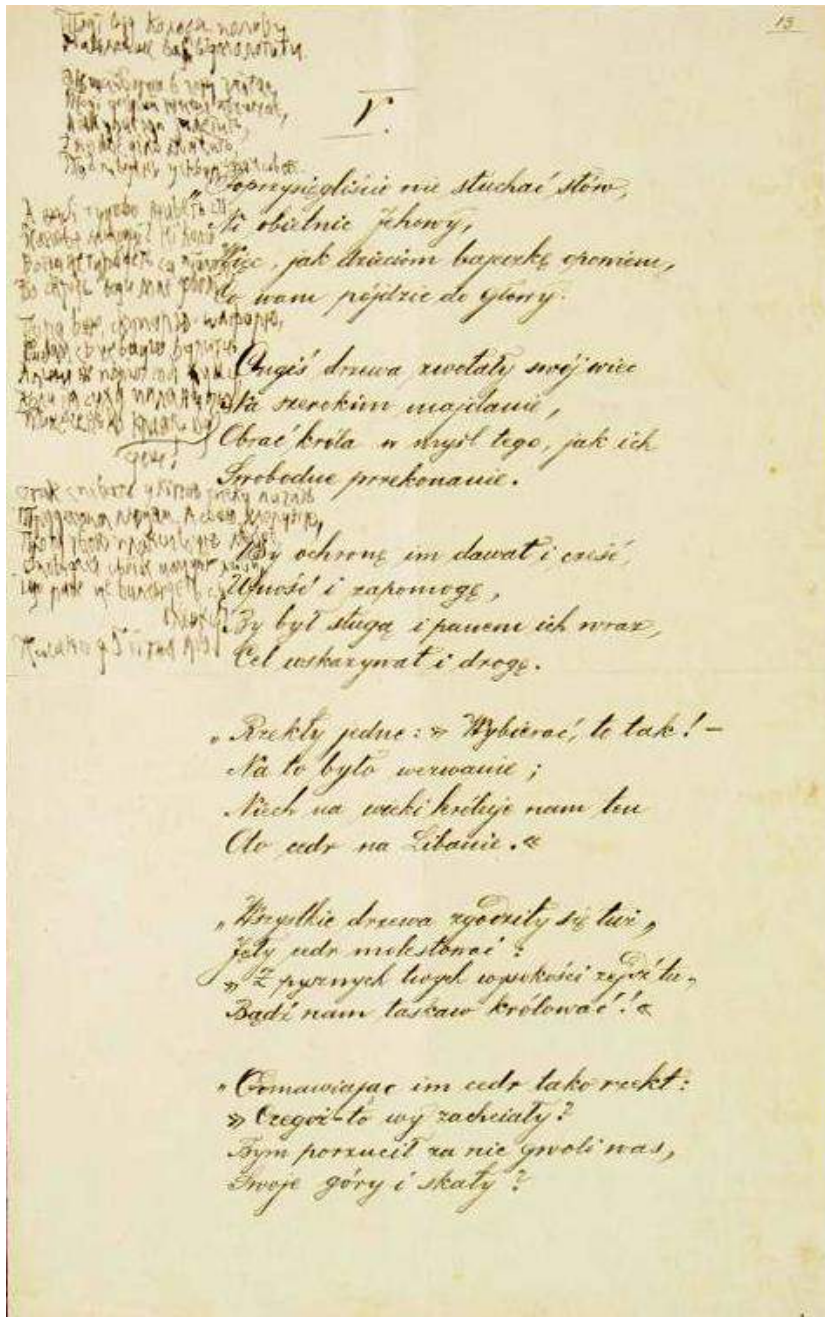
⁷⁶ Докладніше див. Теплий І. Іван Франко як читач і редактор власних перекладів // Вісник Львів. ун-ту. Сер. філол. Вип.58. С.277–278.

⁷⁷ Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки. Переводи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.l-ukrainka.name/ru/Transl.html#190>.

⁷⁸ Леся Українка. Зібр. творів: У 12-ти т. Т.12. Листи (1902–1913). С.79; 88 та ін.

Додаток 2.

Уривок перекладу глави V поеми "Мойсей" з поправками І.Франка

Додаток 3.

Передмова І. Франка до російського перекладу П. Дятлова (уривок)
// ВР ІЛ НАН України Ф.3. Од. зб. 163, арк. 169.

и чтобы иметь со величайшею оцелити вестничности, целое абы
судить. Мне кажется, что уральцы так чужды и что переводы сто
идея печати.

Предлагаю русской публике мое 169
сочинение в переводе П. Т. Дятлова,
я должен возвратитъ полностью при-
знательность т. переводчику за его
старание подойти какъ можно
ближе къ оригиналу при передачѣ
подъязы на русский языкъ. Это стоило,
~~хотя бы, довольно много труда!~~ ~~Надпись~~
~~въ немъ, что с. Дятлова не полагается~~
~~в заглавнкой на дѣлать переводъ~~
~~этого.~~

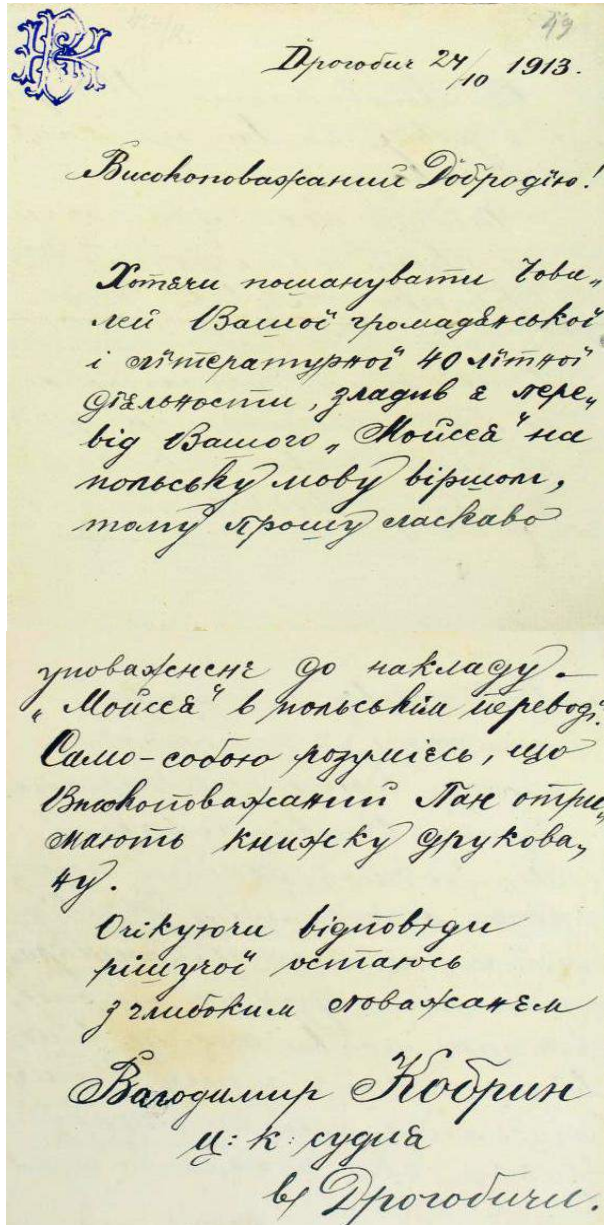
Не могу предвидѣть, какъ приметъ
русская публика мое сочинение,
такъ некогда же на то, что дають
ей обыкновенно почти все совре-
менные русскіе поэты. Но мне
кажется, что оно будетъ великимъ
и привнесетъ кое-что новое въ течение
русской поэзіи, и, быть можетъ,
успѣетъ умягчить господствующее
до сихъ поръ среди громаднаго боль-
шинства великорусскаго общества
предубѣжденіе противъ украин-
скаго слова и духа.

Львовъ, 14 декабря 1913 г.
Дръ Іванъ Франко.

54 а

Додаток 4.

Листи В.Кобрини і П.Дятліва до І.Франка щодо перекладу поеми "Мойсей"
(ВР ІЛ НАН України. Ф.3. Од. зб. 163, арк.155-157; 161; од. зб. 1631, арк.49-51
(і зворот), 55 зв., 57, 65, 67 та ін.; од. зб. 1368, арк.151-167).

19
Дрогобич 24/10 1913.

Високоповажаний Гогодіто!

Хотіли пошанувати Ваша
мій Вашої громадської
і літературної 40-літньої
діяльності, згадав я пере-
від Вашого "Мойсея" на
польську мову віршом,
таму грошею маскаво

уважає мене до накладу.
"Мойсея" в польській переклад.
Само-собого розумієсь, що
Високоповажаний Так отримав
нагого книжку Грукова,
ту.

Оскільки відповіди
рішучої ретарось
з глибоким ставачаєєн

Володимир Кобрин
ц: к: судія
в Дрогобичі.

Дрогобич 27/10 1913.

53

Високоповажанний Пане!

Стовбляючи Ваше цнче
єна мене багатьо перемаду
манускрипту переводу
„Моїсея“, посилаю Вам,
сокоповажанному Дюфродієви
один примірник на
власність; другий при-
мірник, друкований на

машині до писаня хочу
по переведенню ревизії Кор-
рекції віддати до дру-
карні, есам очевидно одер-
жу призволяє виразне
Велимишацького Автора,
потече не хочу вводити
в колізю із законом о пра-
вах авторських.

Колізії з П. Сімецьким зі
Самбора не буде, потече
Віт доперва розмовав пра-
цю а а вже її вкінчив

55
 а з другого боку замислює
 се про Автора, йому нагадує
 право; мила мого повисла
 тут же задушувати краса
 і гратієсть переводу.
 Не може бути боляче для
 Поета, як його ~~Гити~~
 вора, так і для Поета
 не може позітати вірно
 моварського, як і сувонку
 дієтат його поема в мовній
 мові, тому хос великі
 трудності були до мовару,
 на старав ся і в своїм пер.

Клади поможності вірно
 держати ся краси оригі-
 налу і віддати її така
 віршового спорного, як в ори-
 гіналі. Дуже буду вдячний,
 если ~~Висконовасканий~~
 Автор схотіти ще які
 можливі похибки еще перед
 друком поправити.
 Чекаю еще на відновду
 рішучу а на всякий случай
 прошу признати слова
 щирого і глибокого
 поважаю
 Володимир Коорин
 чл-к редакції

Грошом 10/ 9/13.

Високотворачиті Тате!

Дуже ся тішу, що завдяки
Вашій пильній увазі переклад
Моїсея дістає в кофесія
"взаємді" оцінювання, ідентично
високої ідеї провідної в не
зрівнянному оригіналі.

Переконуюсь, що я подяку
куди за мало прикладав
ся або і приймився а
вірні вимагає основнішою
праці. Тересилато пере

мислі поганткові роздім
прихили а себе в деяких
місцях попрацював ще, що
тішу прошу не гнївати
тися, що єще раз повто
рлю мою просьбу, щоб
Високотворачиті дозгоди
скава - макути розтак
дороге здоров'я - перегаку,
ли манускрипти і можли,
ві єще уваги породили.

Навадути до питання, чи
маю все яку умову з дру
карнею, хоту поділитися
ся відомостями, що єще
якої дескриптивної умови
не заклопував, але поро

був заложу, щоб се видане
 було дуже гарне. а зверну
 ся до звітного, совітної
 слави артиста-ілюстратора
 Миколи Миколенка, який
 живе в Німеччині (наш
 Фрогобішувський край.) і який
 ілюстрував єврейське
 видане "Біблія" - видане
 поета Фридріха Ріттера,
 Фрельда і Шаалом Аша
 і інші і маю надію, що
 сей спеціаліст міррадит
 вкратці і перу образів до
 текстів "Моисей", який
 без сумніву буде в силі
 побудити його талант

артистичний. Если так
 Микола згодить ся на мою
 пропозицію, то зрукувати
 Моисея "Моисей" мислю
 який заграживає зрукувати
 артистична а а рад буду
 що і зверхити вигляд
 книжки, буде відповідати
 місцеві.

Маю надію, що мої зач
 ходи знайдуть прихильне
 одобрені із сторони Васю,
 Коповського Дослідія.

Порукаючись ласкавими
 взглядом остато
 з єврейськими товаришами

Володимир Косиш
 ч.к. Судак.

151

Високошановний Іване Яковлевичу!

Дуже дякую Вам за Ваш лист та зараз же одиваюся на його.

Ваша правда, що багато освічених великоруси зможуть прочитати „Моисей“, як він написан. Але і многи ще не знають цієї, а здалека не всі великоруси освічені. Я ж хочу, щоб „Моисей“ став доступним кожному грамотному великорусу або і кожному славянину. Гадаю, що чудий, навіть і не зовсім чудовий переклад штовхатиме к ознайомленню з оригіналом, к новим білим великим перекладам Перекладчикова - геху, наприклад, легше буде перекладати, коли він написане крім оригіналу ще кот мій переклад в руках. Хотів з маювати великоруского слова, як Гамлету. Так та інші, ознайомившись з моїм перекладом перекладами, захоче придати мійшу форму поєми, бо і мій переклад може показати, що Ваш „Моисей“ того вартий.

Я великий радий, що Ви признаєте можливість виправити „Моисей“. Сподіваюся, що переписавши його до кінця - Ви не змініте свого свого погляду. На жаль не можу ні зараз ні в близькій часу приїхати до Львова. Перешкода проста: не маю стільки грошей. Що ж пропоную Вам, коли буде Ваша маска на це подитися, - перекреслити цю маску, котрі не задоволюють Вас, з поміткою зміст (слова) або форму, щоб я знав, на що звернути більшу увагу, опрацювати свій переклад. Виправити, а ще раз надішлю його Вам. Як він знову не задоволює Вас, поможимо цю справу або назавжди або до мого майбутнього приїзду до Львова. Праці свої я не маю. Вони не пропала задарма; я не тому все ж навідуся на них. Без Вашого дозволу не друкуватиму.

А що ж від мене хотів перекладав „Моисей“ - то розумію. Так і він друкує свій переклад. Це не пошкодить мені і не перешкодить мене. Якимувсь видавцями віддрукувати переклад іншим. Я казала Вам разом з цим листом свій переклад „Соглашів“ Ураска. Се вже п'ятий переклад на великоруську мову.

Передмову до другого видання Вишло разом з виправленим перекладом самої поєми.

Попрошу товаришів своїх Лоба Юркевича або Ваш Левинського, щоб - на разі - Ви ще доможете - зайшли до Вас та записали передмову до російського видання.

53

Сюди до Праги збирається приїхати в грудні місяці М. Горький. Я хотів би мати до цього часу готовий переклад, щоб показати Горькому та запропонувати видрукувати його в збірниках "Знамія" або в Журналі "Просвіщені".
Прошу вибачення за турботу з цією справою та дуже дякую за ласкавість, з якою Ви згодилися перевізнати переклад та навіть і одшлюдувати його спільно зі мною.

З найкращим привіттом та глибокою пошаною

П. Дятлів.

Адреса: Петро Єгорович Дятлів,
Прага II, Келянська, 14^б, Чехи.

9- \bar{x} -1913.

155

Високоповажаний Іване Яковичу!

Спішу залати Вам передмову. Я де в тіа змінив продикувану Вами частъ ЄІ. Тому надсилаю Вам орігінал з прохання повернути мені його, коли не потрібуватимете його самі. Виправляючи передмову, я дав фо те, щоби не змінити смислу сказаного Вами. Коли ж проти моєї волі це сталося, спроби прошу Вас, мої любі. Зверніть увагу на кінець.

"Контраздук", мені здається, не удається з предлогом проти; тому я змінив його словом "предубовіженіє". Також сім місць "жарба" і смисл. Міняється він і в заміни "вмислені" словом "обидство". Я гадаю, що великоруське плем'я в величезній своїй галузі не має проти українського слова та дурі які передсудки які передвзятости. Вони хресто не знає про них нічого. Майте нічого не згадує "Тиматонца русская публіка" - обидство, але останке оправду має проти українців передвзяті кептілізмі. Коли Ви обаджасте необхідним доствідци Вашої виради, Ви можете це легко зробити: я написав їх разом з моїми оправданні.

На стор. VII знову оправив герваніа германом "ниже". В українській текст отиць, потише"; ст. XII, зредок здала. Коли пам'ять мені не вгадує, в германії сказано, що Мертві море лежить під моретіа рівнем.

Дуже радий, що Ви надішли мені виправлений переклад вартіа надрукуваніа.

Жаю, що не можу виправити знову помічених Вами слабих місць, бо Ви надіслали мені германій список без поміток. Але сподіваючись, що значних хиб текстер не багато, та що Ви їх виправите або виправите самі, прошу Вас надіслати переклад з передмовою М. Горькому на адресу: М. Gorki. Capri. Italie.

Зашите разом і орігінал.

157

Горько зовуть Олексієм Максимовичем. Живе він тепер на Каврі. Він редагує бал-лотристичний вісник маркхайського журналу "Прогрессивні", а також криїла активну участь в видавництві й збірниках "Знаніє". Запропонуйте Горькому надрукувати "Моїся" в "Прогрессивній" або в "Сборникъ Знаніє" а поїмля випустити окрему окремо, в дешевій серії його ж видавництва. "Знаніє" друкує тепер переклад творів М. М. Коцюбинського. Я гадаю, що його могло б випустити перекладом і ваша творів. Займайте Горького про це.

На кімці ще раз щиро дякую за ласкаву прихильність та потрачений час.

Моє передслово "От переводника" можна і не надсилаати видавництву, коли призначте його зайвим або недовгоавчим. Я мігив каложливим писати довге передслово, бо і так перед-мова займе значну частину цілої публікації, а тому ризикнувше лишити на відповіді кастирію Моїся та висловив своє бажання, аби її роботи моя дістала до своїх рук пошу.

З найкращим привіттом
Петро Діятів.

Прага, Рейніска, 14^б.
16-XII-1913.

P. S. Тут один колега єврей перека-
же "Моїся" на єврейсько і зберігає,
аби в позичив йому свій переклад. Я
сьогодні там воні тепер горновий список.
Зверне перекладчик Маркус, студ. мед.

Високошановний Пане Яковичу!

Переслав Вам свій переклад Вашого
„Моисей“ з прохання перешлювати його
і доставити мені до надрукування, коли
він мені вертний.

За всякі справи або приліття
буду дуже вдячний.

Я перекладу і переділю.

Як дозволите надрукувати „Моисей“,
я звернусь з ним до маркєвських жур-
налів або до видавництва „Знак“.

Чи не годиться Ви тоді написати
це ввід до російського виданя?

Вважаю, що я турбую Вас не окрем
Вас о час, але я почитаю необхідним
заслати Вам „Моисей“ ще перед друком,
бо це мій перший вітмований переклад, пот
боюсь, щоб він не вийшов нікудишнім та
не зкомпрометував Вашого „Моисей“.

З поважання та привітання

Петро Дмитів.

Цехи, Прага.

Адреса: P. Dálbov, Klamická, 14II, Praha II.

Відень, 23-Х-1915.

Високоповажаний пане доктор!

Як ви знаєте, я послав свій переклад
Вашого „Моїсея“ Горькому, щоб він надрукував
його в однім з більших йому видавництв.

Горький повернув мені „Моїсея“, написавши
таке:

„Уважаемый товарищ!

Въ сборникахъ «Знамя» я давно не при-
нимаю никакого участія. Для «Просвѣдника»
поема Ив. Франка неудобна. Книгоиздательство
«Трибой» отказалось издать Ваш перевод, най-
сво несовершеннѣйшій. Мнѣ только кажется,
что переводъ не удался Вамъ. Притомъ же
А. П. Т. Шкловъ.»

Сю картку Горького я одержав 20-VI-1914.

Я переглянув ще раз переклад и буду таки
друкувати його.

На окладницѣ хоту дати се осв і таким
писмом, як на листку, що засилаю Вам.

Коли дозволите, дам ще Ваш портрет.
Буду дуже вдячен, як знайдете можливість
вислати мені для свого свого фотографію.

Хоту також дати зшитку з „Моїсея“
Микеле Андзеле, але професор Б. Летний,
з котрим я говорив про се, не радить
мені його робити. Він каже, що у Мик.
Андзеле Моїсей - втілена сила, а у Вас-

167

сумнів. Я гадаю що і в Вашім „Мойсею“
багато смисла та і в Анджеловім можна
відкрити все Мойсеєве.

Що Ви скажете на се?

З Вашого передслова посилаю Вам ще
раз кінець. Можне Ви знайдете можливість
чи навіть і необхідним змінити що в ній.
Нагадую, що читачами будуть в бібліо-
шотки полонезі.

Для кращого розширення книжочка
потрібно якусь фірму. Чи можна я на
пширочнім місці замовити: ~~Назва~~
~~дом автора~~ „Уданіє Автора“?

Дуже прошу Вас по зможі скоро
відписати мені на все, про що пишу.

З щирого пошарого, горячим
привітом та баїжаньем цього
кращого

Петро Дятлів.

Адреса:
P. Djatlow.
Josefstädterstr. 79, II, 26; Wien VIII.

**LIFE-TIME TRANSLATIONS AND SELF-TRANSLATIONS
OF IVAN FRANKO'S WORKS
(Based on Polish and Russian)**

Ivan TEPLYI

*Ivan Franko National University of L'viv
Universytets'ka Str., L'viv, 79000
Department of Foreign Languages for Humanities
E-mail: I_Teplyi@rambler.ru*

The paper examines translations and self-translations of Ivan Franko's works based on Polish and Russian. The researcher's attention is mainly focused on the poem "Moses". Particularly scrutinized, on the archival material, is the way the poem was being rendered, Ivan Franko's collaboration with the translators, selective yet largely representative translational analysis of some verses as based on the Polish material.

Other major works of the writer, particularly the poem "Pavers of the Way", have not been overlooked either. It has been clarified why V.Kobryn suggested a version of his own after S.Tverdokhlib's translation had seen the light of day and on which occasion I.Franko has authored the well-known investigation "Pavers of the Way. The Ukrainian Text and the Polish Translation. Something on the Art of Translating".

The history of other translations of I.Franko's works has been covered too in view of the languages under consideration. In particular, Lesia Ukrayinka's role in rendering into Russian of a number of I.Franko's prose works has found its coverage as well.

Key words: Translatology, translation, self-translation, Polish, Russian.

**ПРИЖИЗНЕННЫЕ ПЕРЕВОДЫ И АВТОПЕРЕВОДЫ
СОЧИНЕНИЙ ИВАНА ФРАНКО
(на материале польского и русского языков)**

Иван ТЭПЛИЙ

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1 Львов, 79000
Кафедра иностранных языков для гуманитарных факультетов
e-mail: I_Teplyi@rambler.ru*

В статье рассматриваются переводы и автопереводы сочинений И.Франко на материале польского и русского языков. Основное внимание исследователя сосредоточено главным образом на поэме "Моисей". В частности, на архивном материале подробно рассмотрен процесс перевода поэмы, сотрудничество И.Франко с переводчиками, осуществлен избирательный, однако в большой степени репрезентативный, переводоведческий анализ некоторых строк на материале польского языка.

У стихотворения "Каменотесы" две польские "прописки", причем вторая – после выхода в свет перевода С.Твердохлиба, она стала поводом для написания И.Франко известного исследования "Каменотесы. Украинский текст и польский перевод. Кое-что об искусстве перевода". Раскрыта история других переводов сочинений И.Франко на рассматриваемых языках, в частности освещена роль Леси Украинки в переводе ряда прозаических произведений И.Франко на русский язык.

Ключевые слова: переводоведение, перевод, автоперевод, польский язык, русский язык.

Стаття надійшла до редколегії 15.08.14
Прийнята до друку 29.08.14